

**ПРАВОВИЙ РЕЖИМ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ
В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ: ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ****LEGAL REGIME OF AN EMERGENCY IN THE CONDITIONS
OF THE CORONAVIRUS PANDEMY: LEGISLATIVE REGULATION IN UKRAINE**

Цюпка Б.М., студент II курсу

*Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

У статті порушується питання найактуальнішої проблеми сьогодення – уведення правового режиму надзвичайного стану в умовах пандемії коронавірусу. Розкривається перелік окремих прав і свобод людини, які можуть обмежуватися під час такого режиму. Також зазначаються мета, умови та порядок уведення надзвичайного стану.

Метою статті є аналіз та дослідження законодавства України, яке врегульовує правовий режим надзвичайного стану, визначення недоліків цього режиму, з'ясування його змісту.

Жодна країна у світі не застрахована від виникнення надзвичайних ситуацій, незалежно від рівня її розвитку. Виникнення надзвичайної ситуації майже завжди трапляється несподівано та миттєво. Наслідком цього може бути переведення функціонування органів державної влади від звичайних методів управління до особливих. Гарантії дотримання прав людини потребують додаткових заходів, адже в разі введення правового режиму надзвичайного стану вони можуть обмежуватися.

Нині найактуальнішою проблемою у світі є пандемія коронавірусу. Станом на тепер, 25 березня 2020 року, у світі захворіло 418 тис. 273 людей, 18 тис. 609 померло та 108 тис. 323 одужали. В Україні вже 113 випадків захворювання, із них 4 летальні, і це тільки офіційні дані. У даному разі для усунення загрози безпеці людей необхідно застосовувати надзвичайні заходи. Зараз у Парламенті порушено питання введення правового режиму надзвичайного стану в Україні, що може призвести до тимчасового обмеження окремих прав і свобод громадян і розширення повноважень органів державної влади.

Порядок та підстави введення правового режиму надзвичайного стану досліджували такі провідні науковці: Ю.П. Битяк, Ю.Г. Барабаш, В.В. Белєвцева, С.С. Засунько, В.К. Колпаков, М.П. Кучерявенко, С.О. Кузничен, В.І. Олефір, О.І. Остапенко, К.М. Пасинчук, В.А. Молотай та ін. Проте проблема дослідження правового режиму надзвичайного стану в умовах пандемії коронавірусу залишається актуальною та потребує досконального аналізу.

Ключові слова: надзвичайний стан, надзвичайна ситуація, права людини, адміністративна відповідальність, органи державної влади.

The article raises the question of the most pressing problem of today – the introduction of a legal regime of emergency in the conditions of a pandemic coronavirus. A list of individual human rights and freedoms that may be restricted under such a regime is revealed. The purpose, conditions and order of the state of emergency shall also be indicated.

The purpose of the article is to analyze and study the legislation of Ukraine governing the legal regime of a state of emergency, to identify the shortcomings of this regime and to clarify its content.

No country in the world is immune to emergencies, regardless of their level of development. An emergency almost always happens unexpectedly and instantly. The consequence is the transfer of the functioning of public authorities from ordinary methods of administration to special ones. Safeguards for respect for human rights require additional measures, as they may be restricted in the event of a legal emergency regime.

The most pressing problem in the world right now is the pandemic of the coronavirus. As of today, March 25, 2020, 418 thousand 273 people have fallen ill in the world, 18 thousand 609 have died and 108 thousand 323 have become ill. In Ukraine, there are 113 cases, 4 of which are fatal, and this is official data only. In this case, emergency measures must be taken to eliminate human security threats. The question of introducing a legal regime of state of emergency in Ukraine, which may entail temporary restriction of individual rights and freedoms of citizens and extension of powers of state authorities, is now being raised in parliament.

The following leading scientists have studied and investigated the procedure and grounds for the introduction of the legal regime of emergency: Y.P. Bytyak, Y.G. Barabash, V.V. Belevtseva, S.S. Zasukno, V.K. Kolpakov, M.P. Kucheryavenko, S.O. Kuznichenko, V.I. Olefir, O.I. Ostapenko, K.M. Pasynchuk, V.A. Molotai and others. However, the problem of investigating the legal regime of a state of emergency in the context of a coronavirus pandemic remains rather relevant and needs thorough analysis.

Key words: state of emergency, emergency, human rights, administrative responsibility, public authorities.

Інститут правового режиму надзвичайного стану є досить важливим засобом для усунення загроз безпеці населення країни, його існування в кожній країні є необхідним. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» надзвичайний стан визначено як тимчасовий особливий правовий режим у країні або в окремих її місцевостях, встановлений за надзвичайних умов на певний період [1, с. 847]. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» розкриває більш конкретно поняття «надзвичайний стан». Відповідно до ст. 1 вищезазначеного Закону, «надзвичайний стан – це особливий правовий режим, який може тимчасово вводиться в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до цього

Закону повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [2].

Як зазначає науковець Д.О. Єзерський, із юридичного погляду правовий режим надзвичайного стану є правовим інститутом зі специфічним змістом і структурою. Нині в науці немає єдиної думки щодо приналежності норм інституту надзвичайного стану до певної галузі науки. Одні вчені визначають режим надзвичайного стану як інститут конституційного права (А.М. Колодій, В.Ф. Погорілко, Я.А. Колінко й ін.), а інші – як інститут адміністративного права (О.М. Бандурка, С.О. Кузниченко, А.В. Басов) [3]. Ми вважаємо його інститутом все ж таки конституційного права через врегулювання його конституційними положеннями. Але також варто зазначити, що

окремі елементи цього інституту регулюються нормами не лише конституційного, а й адміністративного, цивільного, трудового, екологічного, міжнародного права.

Метою введення надзвичайного стану, відповідно до Закону України «Про правовий статус надзвичайного стану», є усунення загрози і якнайшвидша ліквідація особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру, нормалізація обстановки, відновлення правопорядку за спроб захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства, для відновлення конституційних прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, створення умов для нормального функціонування органів державної влади й органів місцевого самоврядування, інших інститутів громадянського суспільства [2]. Нині ми маємо справу із загрозою природного характеру – пандемією коронавірусу, що потребує негайного вжиття відповідних заходів для збереження здоров'я та життя людей.

Серед умов введення надзвичайного стану, які перелічуються у ст. 4 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану», є виникнення особливо тяжкої надзвичайної ситуації, що несе реальну загрозу здоров'ю та життю людства [2]. Тому в будь-який момент населення України повинно бути готовим до введення надзвичайного стану, оскільки на досвіді Італії ми можемо спостерігати, як несвоєчасні заходи на випередження призводять до захворювання коронавірусом значних верств населення.

Відповідно до п. 21 ст. 106 Конституції України, введення надзвичайного стану за необхідності ухвалюється указом Президента України в Україні або в окремих її місцевостях і затверджується голосуванням Верховної Ради України [4].

Відповідно до ч. 2 ст. 29 Загальної декларації прав людини, «при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві» [5, с. 16].

Конституція України, відповідно до норм міжнародно-правових документів, запровадила деякі обмеження щодо реалізації окремих прав і свобод людини та громадянина.

Так, згідно зі ст. 34 Конституції України, право на свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, з метою охорони здоров'я населення, запобігання скоєнню того чи іншого злочину, збереження прав інших людей. Також із цією ж метою може обмежуватися, відповідно до ст. 39 Конституції України, право збиратися мирно, без зброї, проводити мітинги, демонстрації, збори, походи [4].

Відповідно до ст. 41 Конституції України, може обмежуватися право вільно володіти, користуватися своєю власністю. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їхньої вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану [4].

На нашу думку, обмеження деяких прав є доцільним в умовах пандемії коронавірусу. Зокрема, обмеження права проводити мітинги, збори може запобігти поширенню вірусу, оскільки за великого скупчення людей виникає загроза масового розповсюдження SARS-CoV-2.

Україна, відповідно до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, у разі введення надзвичайного стану негайно після його введення повідомляє через Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй держави, які беруть участь у цьому Пакті, про обмеження прав і свобод людини і громадянина, що є відхиленням від зобов'язань за Міжнародним пактом, та про мету цих відхилень, причин ухвалення такого рішення. У повідомленні зазначається також термін, на який вводяться відхилення від зобов'язань, передбачених цим Пактом [6].

Що стосується введення додаткових заходів: запровадження комендантської години; перевірки документів у громадян, а в необхідних випадках – проведення особистого огляду, огляду речей, транспортних засобів, багажу і вантажів, службових приміщень та житла громадян; заборони призовникам і військовозобов'язаним змінювати місце проживання без відома відповідного військового комісаріату; обмеження або тимчасової заборони продажу зброї, отруйних і сильнотоксичних хімічних речовин, а також алкогольних напоїв і речовин, вироблених на спиртовій основі; тимчасового вилучення у громадян зареєстрованої вогнепальної і холодної зброї та боєприпасів, а в підприємств, установ і організацій – також навчальної військової техніки, вибухових, радіоактивних речовин і матеріалів, отруйних і сильнотоксичних хімічних речовин; заборони виготовлення і розповсюдження інформаційних матеріалів, що можуть дестабілізувати обстановку; регулювання роботи цивільних теле- та радіоцентрів, заборони роботи аматорських радіопередавальних засобів і радіовипромінювальних пристроїв особистого і колективного користування; особливих правил користування зв'язком і передачі інформації через комп'ютерні мережі, то, відповідно до ст. 18 Закону «Про правовий режим надзвичайного стану», вони можуть бути запроваджені тільки тоді, коли надзвичайний стан уведений на підставах, зазначених у п. п. 2–7 ч. 2 ст. 4 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» [2]. Тобто якщо правовий режим буде введений, у нашому випадку, через пандемію коронавірусу, то такі додаткові заходи не можуть здійснюватися, оскільки це незаконно.

З вищевикладеного можна зробити висновок, що правовий режим надзвичайного стану може бути діючим засобом проти пандемії коронавірусу, оскільки він розширює повноваження органів державної влади, що безпосередньо може допомогти в боротьбі не тільки з пандемією, а й з іншими надзвичайними ситуаціями техногенного чи природного характеру. Також існують недоліки цього стану – обмеження прав і свобод людини і громадянина. Але в разі розповсюдженням SARS-CoV-2 заборона проводити мітинги, збиратися й утворювати масові скупчення людей зможе застерегти декілька сот, а то й тисяч людей від вірусу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / голов. ред. В. Т. Бусел. 2-ге вид. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.
2. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 28 грудня 2015 р. № 1550-III / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14>.
3. Єзерський Д.О. Правове регулювання надзвичайного стану в Україні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 93–100.
4. Конституція України від 1 січня 2020 р. № 254к/96-ВР / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
5. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. *Голос України*. 2008. № 236. С. 15–17.
6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, прийнятий 16 грудня 1966 р. Генеральною Асамблеєю ООН. URL: https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_042.